

SCRIERI

4

Darul desăvârșit

Gânduri despre civilizația creștină

Cetatea sub asediuÎnsemnări despre credință,
rațiune și terorism**Pe ce lume trăim**Colecția *Distinguo**Spandugino*

CUPRINS

DARUL DESĂVÂRȘIT
Gânduri despre civilizația creștină

Predoslovie postmodernă	17
I	21
Despre inteligența credinței	23
Creștinismul protestește?	26
Nevoia de monahism	29
Realismul duhovnicesc	32
Terapia unei renașteri lăuntrice	35
Trezvia comunitară	38
Cine pe cine „amenință”?	41
Comuniunea interortodoxă ca eveniment	44
<i>Dignus est?</i>	48
<i>Evangelia</i> la zi	51
Credință și rațiune, laolaltă	54
Noi și Bizanțul	57
Fostul Orient creștin	60
II	63
Patriarhul Justinian Marina	65
Despre André Scrima	68
Recitind <i>Filocalia</i>	71

Un reacționar impenitent	74
Trei istorii pontificale	77
Ultimul Wajda	80
III	83
Confuzii colective	85
Fanatism	88
Jihadul ca fapt cotidian	91
Banalizarea terorismului	94
IV	97
Smerenia ca surpriză	99
Căderea ca urcuș	102
Edituri creștine	105
O fundătură somptuoasă	108
„Holism” ortodox?	111
Viitorul...	114
Înspre lumea lui Uber	117
Doamne, ajută!	120
O tensiune bimilenară	123
La Țarigrad...	126
Războiul dintre noi	129
Revoltă și resentiment	132
Spinul din carne	135
Părinți și urmași	138
Cultura gratuită	141
Public mic-burghez, presă proletară	144
Spre lupta cea bună	147
<i>Homo deus?</i>	150
Variațiuni pe aceeași temă	154

LIBRIS We know books	
<i>Deus absconditus</i>	157
Final de epocă (deschis)	161
Timpuri noi	164
Despre mediocritate în lumea secularizată	167

CETATEA SUB ASEDIU

Însemnări despre credință, rațiune și terorism

DE CIVITATE DEI	225
Adevărul personal este viitorul fiecăruia.	227
Incursiune în tainața unui sfânt catolic contemporan	230
Athos: locul unde urci spre Dumnezeu și cobori în sine.	235
Vitalitatea sentimentului mistic	240
Creștinism & utopie.	245
Omul muribund	248
Inteligență și împăcare.	251
Fericirea ca bun simbolic.	256
Teologie și gălăgie.	262
Utilitatea lui Iov.	265
BOR e română, nu rusă	269
Faptul religios între libertate și manipulare	273
Prima casă, ultima casă.	278
Viitorul ca iubire a aproapelui	280
CENTRU ȘI PERIFERIE	285
Elite la răscruce	287

Ghinionul anomaliei: cum ne regăsim normalitatea?	290
Iluzia antidemocratică a egalității absolute	295
Centrul și periferia: o superstiție politică.	298
Cum am trăit Păltinișul	302
Fără modele devii un nimeni	305
Comunitățile digitale	309
Facebook, între dramatizarea informației și amorul propriu	312
Cultura fotografică umanizează.	318
O lume plină de spectre	322
FRONTIERE GEOPOLITICE.	325
București-Moscova: un carusel explicabil.	327
Mântuirea Rusiei ca potemkiniadă	331
America, America!	338
Principiul geamului spart.	344
Eurabia sau Europa islamică	348
Islamofobia este o crimă?	352
Criza refugiaților	356
În căutarea islamului cumsecade.	358
Dușmanul extern	362
Lichidarea creștinilor orientali. O crimă în serie . .	365
Europeni sau mai nimic.	369
Dunărea: <i>limes</i> , conexiune și potențial	373
De la Traian la Mitteleuropa	375
O macroregiune europeană în formare	377
Turcia, încotro?	380
Italia <i>nostra</i>	384

Ecumenism și geopolitică la Havana	388
Secolul al XXI-lea: greu la dealul geopolitic.	392
BIBLIOTHECA ALEXANDRINA	397
O istorie a umanității alese	399
Goethe, mereu faustic	404
Un monument de for public: Ezra Pound în limba română	409
Marea carte a inumanității	414
Stalin, văzut de Paul Johnson	419
Diavolul provincial: epopeea Sovietelor între Prut și Nistru	422
Anca Manolescu: cercuri de studiu și prietenie spirituală	427
Despărțirea ca descoperire a sinelui	432
Un neo-martir creștin în Algeria	437
În Bizanțul latin. O carte despre credința universală.	442
Știrile ca vehicul al ororii umane.	445
Un vis	450

PE CE LUME TRĂIM

Cuvânt lămuritor	455
PUTEREA RELIGIEI, RELIGIA PUTERII	457
Cele trei grații	459
Regimuri vechi și noi.	462
Lepanto	465
Iluzii pierdute	469

Labirintul islamic	472
Jihadul periferic	476
Inchiziția laică	480
Să luăm aminte	483
Religiile în era globalizării.	
Prioritatea elementului uman	486
DILEMELE UNIUNII EUROPENE	497
Revenim în istorie	499
Între farduri și bisturiu	502
Un plus de civilizație	505
Frustrare și admirație	508
Un mit avariat	511
Ora exactă	515
Lifting constituțional	518
Centrul Europei?	522
Optimism temperat	525
Un dar grecesc	528
Europa de Est și Balcanii de Vest	532
Factorul georgian	536
Turcia	539
Primatul portughez	543
Dezarmarea europeană	546
TIRANIA PERCEPȚIEI	549
Un pariu de bun-simț	551
Calea spre Vest	554
Basmul integrării	557
O lacună severă	560

Asterix și Obelix	564
Bucurii aliate	568
România mijlocie?	571
Un moment de înțeles	574
Roma(nitate)	577
Despre stilul românesc	581
Diplomație și PR	585
MALADIILE STATULUI-PROVIDENȚĂ	589
Arhitectura puterii	591
Divorț și împăcare	594
Moda populismului	598
Pe scenă și în culise	602
Vampirismul non-guvernamental	605
Orașe	608
Agonia Statului-Providență	612
Despre onoare	615
Iluzia statului minimal	619
Ai carte?	623
Democrație sau ipocrizie?	626
MORALE DIPLOMATICE	631
Bietul Hugo	633
Nimeni nu e profet în țara lui	637
Ambasadele	640
11 martie. Noua răscruce	643
Cu arma la picior	647
United Nations	650
UNIFIL	653

SUA la ONU	656
O declarație transatlantică	660
Părinții refondatori	664
„Lumea diplomatică”	668
Pontul Euxin	671
Asia Centrală	674
Rusia. Un fost vecin de viitor	678
Tehe-rana	681
<i>Finis Africae</i>	684
Atenție, se închid ușile!	687
1001 de oportunități	690
<i>Arabia felix?</i>	693
Cappuccino la Beijing	696
Reparații capitale	699
Sadisme	703
Războiul de alături	707
Morala hărților	711

Predoslovie postmodernă

În veacurile trecute, apologetica (discursul de apărare filosofică a creștinismului ca religie revelată) se făcea printr-un schimb de tratate. Origen îi răspunde lui Celsus: iată marele model urmat în era patristică, apoi în Evul Mediu latin și în umanismul renescentist. Cutare gânditor atacă aparentele contradicții sau chiar absurdități găsite în Sfânta Scriptură și în tradiția dogmatică a Bisericii (la început nedespărțite). În replică, un mare intelectual creștin – episcop, monah sau laic luminat – scrie o apărare a credinței, arătând că Dumnezeu, sumă a contrariilor, nu încapă în silogismul aristotelic. Sau că Biblia propune texte multietajate semantic. Sau că rațiunea umană naturală se potrivește, în fond, cu revelația supranaturală, căci Iisus Hristos este Logosul divin, umanizat printr-un act de *kenoză* mântuitoare. Firește că schema aceasta de joc nu s-a modificat fundamental nici azi. Diferența constă în complexitatea tot mai mare a criticilor creștinismului (sau ale oricărei religii organizate). Științele au devenit, adesea, noua religie. Multiculturalismul postmodern, ieșit din experiența nihilistă a modernității, a adus în universități și

dincolo de ele convingerea larg răspândită că totul este relativ: cum poți accepta, în fizică, teoria relativității restrânse sau extinse, cum poți asimila o cosmologie cuantică fără să traduci asta într-o antropologie istorist-relativistă? Științele au evoluat enorm, au chiar pretenția de a fi noua gnoză religioasă a umanității occidentale. Trebuie, așadar, ca noua apologetică să dialogheze cu ele, pentru a fi convingătoare: căci la ce-ar fi bună, în fond, o apologetică destinată exclusiv teologilor și clericilor? Nu plecăm de la premisa că trebuie să facem eforturi intelectuale pentru a-i împiedica să apostazieze! Argumentația în favoarea adevărului creștin – care e Persoană a Sfintei Treimi, nu postulat fizico-matematic – este deci chemată să asume lumea cu luciditate: să priceapă condițiile istorice recente (postcomuniste) și impactul laicității postmoderne asupra individului care trece prin școală, citește presa, se informează pe internet și suportă cacofonia rețelelor de socializare, uitând adesea unde se încheie lumea reală și unde începe realitatea virtuală.

Orice mărturisitor al creștinismului este în criză de timp și de timpuri! Nu-și mai poate apăra credința într-o nișă cimentată, întorcând spatele lumii, așa cum trăiește și gândește ea astăzi, în secolul al XXI-lea. Degeaba închide ochii. Dumnezeu Însuși a proniat o evoluție istorică inspirată esențial de Biserica Sa. O evoluție care include evoluționismul biologic, noul pozitivism, autonomizarea

graduală a persoanei, dar și rana încă deschisă a totalitarismelor, ca religii politice opuse parodic tradiției creștine.

În eseurile scurte din acest nou volum, încerc, după slabele mele puteri, să fiu un martor avizat al propriei vieți în sânul României actuale. Caut să prezint două milenii de creștinism ca osatură a imaginarului euro-american și ca temelie a unei democrații autentice. Răspund unor evenimente, oameni și idei care există și fără mine, dar care au de aflat propriul meu gând. Putem apăra Biserica noastră prin pilda personală (dacă reușim să o dăm ca mărturie vie). Avem însă de făcut mai mult decât atât: ne este trebuincios un inventar al problemelor și un repertoriu al forțelor intelectuale pe care poate miza ortodoxia contemporană. Am crezut, cei din generația mea, că nu există încercare mai crâncenă decât comunismul. Nu spun că acum este „mai rău”, ci că apărarea credinței în libertate, pe fondul unei lumi occidentale zguduite de noi războaie cultural-ideologice, a devenit un „sport extrem”. Prea puțini îl practică! Prea adesea suntem inerțiali, triumfaliști și ruși de realitate. Evident că, pentru orice creștin, Biserica este vie și luptătoare până la sfârșitul timpurilor. Însă nu putem lăsa Proniei ceea ce ni se cere să facem noi, aici și acum: să refondăm, prin cercetare asiduă, competență logică și persuasiune intelectuală, chipul apologetic al dreptei credințe. Este o misiune intergenerațională. O muncă de echipă: ierarhie, intelectuali mireni, credincioși de toate

profesiile și gradele de educație. Între panică și iresponsabilitate, avem de ales a treia cale: efortul comun de reclădire a sentimentului eclezialității. Nu mă adresez doar teologilor, ci întregii sinaxe românești, tulburate de propaganda ostilă creștinismului, de criticile neluate în seamă și, cum spuneam, de vinovatele inerții autocomplezente.

Nu celebrăm nici o renaștere, nici un eșec. Suntem ființe prinse în culoarul cenușiu, ambiguu și provocator al istoriei ca interval așezat între voința divină și mereu rebela libertate umană. Sper ca lectura textelor strânse în acest volum, pentru care îi sunt recunoscător atât Înaltpreasfințitului Mitropolit Teofan, cât și harnicei sale echipe de la Editura Doxologia, să dea de gândit celor care se întreabă ce (mai) putem face, întru slava Sfintei Treimi și luminarea acestui popor nobil, mereu chinuit, mereu copilăros cu șansele sale de a se maturiza. Poate că, după atâtea experiențe de viață și căutări spirituale, energia mea s-a erodat. Tot ce-mi doresc este ca rămășițele sale să aprindă făclii proaspete, care luminează adânc în noaptea vrajbei noastre.

Despre inteligența credinței

Auzim tot mai multe despre războiul cultural dintre „progresiști” și „conservatori”. Este limpede că la el participă mulți soldați și puțini generali: cei mai numeroși sunt cei care, fără să cunoască tradiția intelectuală a forțelor aflate în conflict, se sprijină pe sentimente vagi și informații puține. Noi plecăm de la convingerea că orice creștin este un conservator: vrea să păstreze vie o tradiție bimilenară, își definește identitatea prezentă prin cunoașterea istoriei, cu toate experiențele acumulate, și îi veneratează pe sfinți, ca mari oameni desăvârșiți în credință și viață bineplăcută lui Dumnezeu, pe care îi întâlnești în icoane, nu prin metrou. Creștinul este însă legat la fel de intim de prezent, unde-și lucrează mântuirea, și de viitor, unde este plasată Parusia, ca preludiu eshatologic al Împărăției divine. Credem, așadar, că Dumnezeu este stăpânul timpului și că a-L căuta pe Domnul Iisus Hristos implică a fi activ în toate dimensiunile acestuia, de la trecutul cel mai îndepărtat până la întruchiparea cea mai eliptică a tainelor viitoare. Prin urmare, creștinul e mai mult decât un conservator. Este un martor implicat

al scenei contemporane și o conștiință care găzduiește deja chipul celor ce vor veni.

Evident, „creștinul” este o abstracție, pe când în fiecare dintre noi se afirmă o persoană irepetabilă, făurită din varii influențe, teste existențiale, fapte de cunoaștere și aspirații, dar și renunțări, eșecuri, vise, regrete sau înzestrări. Diversitatea aceasta face bogăția eclezială care nu se oprește la zidurile lăcașelor de cult, ci vibrează concentric, până la marginile lumii văzute, întâlnindu-se intuitiv cu peisajul celei nevăzute. Așadar, atât creștinul (ca model al ucenicului pe cale), cât și creștinii (ca sumă interactivă de oameni în comuniune de credință) se mișcă pe o plajă socioculturală cu geometrie variabilă. Nu trebuie, cu alte cuvinte, să ne identificăm sumar cu vreo „tabără” în ciondăneala ideologico-filosofică de care pomeneam la începutul notațiilor mele. Aș spune, fără să forțez paradoxul, că progresăm spre o inteligență conservatoare. Și o facem în cele mai diverse chipuri, de la ascultarea, după slabele noastre puteri, a *Decalogului* până la transfigurarea imediată, faptică – și la fel de limitată – a *Fericirilor*. Nu suntem doar ființe morale, care caută distincția dintre bine și rău, atât de zăpăcită în epoca noastră de relativism, ci și instanțe spirituale, unde se lămurește treptat identitatea noastră profundă: esența ireductibilă, decantată după ce scoatem de pe noi „pielea” omului exterior.

Iată de ce se cuvine să participăm la dezbaterile din societate liberi de orice etichetă ideologică. Să le spunem

celor care nu cred, se îndoiesc sau militează pentru tendințele curente (de la adepții corectitudinii politice până la cei care au convingerea că religia și știința se dușmănesc ireconciliabil) că viața în Hristos este o metaforă vie a completitudinii, incluziunii și sintezei, nu o „nișă” sufocantă, unde gândul se ofilește sub o masă inertială de certitudini mecanice. Așa l-aș descrie pe creștinul cumsecade: un om care-și domină orgoliul, se deschide rațional spre alții, află, cunoaște, împărtășește, țese solidarități în zarea binelui comun, își domină impulsivitatea, ferindu-se deopotrivă de fanatism și de idolatrie. Iar idolatria este tot ce ni se pare absolut în afara lui Dumnezeu. Întrucât diavolul e rău, fără să fie prost, întrucât poate lua până și forma unui înger de lumină, se cade să nu-l subestimăm. Până și portretul-robot al creștinului „ideal” poate fi o sursă de alienare, de inautenticitate, de fariseism. Mă feresc de creștinii prea vizibili „împliniți”, de cei care se ascund sub mantia surâsului social permanent, de cei care n-au îndoieli, tulburări, clipe de tristețe sau căderi sufletești asumate ca atare. Creștinul este pelerinul în veghe, ființa care-și caută adevărul fără farduri și presupuse superiorități. Aflat pe cale, el „progresează”. Aflat la picioarele Crucii, el contemplă și „păstrează” fundamentele unei lumi care nu i se datorează.

Creștinismul prostește?

Există vreo legătură între realitatea contraselecției și tradiția creștină? Să le despicăm un pic, pe rând. Contraselecția este, din unghiul meu de vedere, strategie deliberată de promovare a mediocrității în România post-comunistă. Ea vine direct din comunism (care, ca orice revoluție, a întors ordinea veche cu josul în sus) și a servit prezervării stării de fapt. În fond, nu a prezervat nimic, pentru că, atunci când faci contraselecția, performanța sistemului se degradează insidios și continuu. În fostul regim – transfigurat sub pretextul democrației „originale” – cu cât erai mai puțin școlit (sau școlit doar de PCR și organele sale, ceea ce era totuna), cu atât erai mai ușor promovat socioprofesional. Excepțiile (supraviețuitori ai erei „burghezo-moșierești” sau oameni valoroși, tolerați de sistem) nu modificau regula de bază a stimulării mediocrității. Pentru că mediocritatea însemna și aliniere, conformism, predictibilitate comportamentală.

Dar ce legătură are acest tablou cu tradiția creștină? Până la un punct, are, în sensul că, după comunism, contraselecția (ca practică a unei doctrine egalitariste, anti-elitiste)

s-a drapat, difuz sau explicit, în „argumente” de ordinul smereniei răstălmăcite. Ne-am regăsit libertatea, inclusiv pe aceea a credinței; mai mult, politica s-a logodit cu ortodoxia dominantă, pentru a-și construi o nouă legitimitate, deși fondul uman era același: fosta nomenclatură a devenit „capitalistă”, dar și pioasă, pentru a-și demonstra patriotismul și bunele intenții. Această deghizare pravoslavnică a micimii intelectuale a primit note populiste și a căutat în „sărăcia cu duhul” o Constituție pentru apoteoza națională a imbecilității.

Mă refer, așadar, la un viol ideologic. Termenul nu este prea dur? Deloc. Pentru că religia creștină (începând cu forma ei romano-bizantină, răsăriteană) a fost mereu nu doar baza unei spiritualități a limitării de sine, ci și pepiniera unei galerii nesfârșite de oameni excepționali, care și-au demonstrat sagacitatea științifică, enciclopedismul, cuprinderea intelectuală impresionantă tocmai în cadrele antropologiei „iconice” a revelației biblice: dacă omul este creat „după chipul și asemănarea lui Dumnezeu”, el privește în sus, se dezvoltă fără opreliști (vezi noțiunea de *epektasis* la Grigorie de Nyssa), se întrece pentru binele comun al obștii sale, gândite ca „trup” al lui Hristos.

Nimic din învățătura creștină nu favorizează reaua creștere, obtuzitatea mintală și prostia, pe care răutatea le pune mereu mai grotesc în evidență. Fie că vorbim despre „parabola talanților”, fie că evocăm blestemarea

„smochinului neroditor”, Sfânta Scriptură rămâne un cod al facultăților umane încordate spre depășire, elevație, transfigurare. E total fals să susții că o societate modelată de creștinism este una în care agramatismul, semidoctismul, impostura intelectuală și agresivitatea necioplită fac legea și predomină statistic. Dimpotrivă, contraselecția din societatea noastră este profund anticreștină, pentru că nu face decât să glorifice ierarhiile rigide, lipsa de inițiativă și creativitate, adică taman servituțile rafinate în totalitarismul bolșevic, notoriu ateu.

Sunt întristat să constat că modernizatorii contemporani (de la hipsteri până la corporatiști și de la neopozitiviști la adepții radicali ai secularizării) se luptă cu presupusul potențial retrograd al tradiției creștine (pe care, vai, o cam ignoră), în loc să combată, alături de elita feluritelor confesiuni, lucrarea subminatoare a contraselecției. Dialogul (și nu cearta dogmatică) dintre umanismul laic și teologie, dintre științe și faptul religios, dintre postmodernism și tezaurul biblico-patristic european ar fi mai profitabil pentru reabilitarea meritocratică, fără de care societatea noastră involuează galopant. Omul inteligent, creator, liber, cultivat și competent este transconfesional și transideologic. Destrămarea lui (ca arhetip tutelar al unei societăți bazate pe merit) reprezintă o catastrofă tăcută și, de aceea, nebăgată în seamă. L-am putea recupera, dacă ne-am propune asta în chip conștient.